

Henriikka Häkkilä

Muskarista soittamaan

Miten musiikkileikkikoulu valmistaa lasta soitto-opintoihin

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi AMK

Musiikin koulutusohjelma

Opinnäytetyö

24.11.2014

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Henriikka Häkklä Muskarista soittamaan - Miten musiikkileikkikoulu valmistaa lasta soitto-opintoihin 32 sivua + 1 liitettä 24.11.2014
Tutkinto	Musiikkipedagogi AMK
Koulutusohjelma	Musiikki
Suuntautumisvaihtoehto	Varhaisiän musiikkikasvatus ja taiteen soveltava käyttö
Ohjaajat	MuT Annu Tuovila MuT Tapani Heikinheimo
Musiikkileikkikoulussa opitaan monia musiikillisia valmiuksia, joista on hyötyä lapsen myöhemmissä soitto-opinnoissa, mutta joista soitonopettajilla ei välttämättä ole tietoa. Lapselle tuttua materiaalia, käsitteistöä ja harjoitteita käyttämällä soitonopettaja voisi hyödyntää lapsen musiikkileikkikoulussa oppimia asioita soittotunneilla. Näin soitonopetus rakentuisi luontevasti lapsen musiikin oppimisen prosessina. Työni tarkoituksena on selvittää millä tavalla lapsen musiikkileikkikoulussa saamat musiikilliset valmiudet tukevat soitto-opintoja. Tärkein työn aineisto ovat eri soitinten alkuopettajien haastattelut. Haastatellut opettajat saivat kertoa havaintojaan musiikkileikkikoulun käyneiden lasten opettamisesta sekä näkemyksiään ja kokemuksiaan musiikkileikkikoulusta ja siellä opetettavista aiheisällöistä. Lisäksi opettajat esittivät toiveita ja yhteistyöehdotuksia musiikkileikkikoulun opettajille. Haastatteluja varten tein taulukon, johon ryhmittelin keskeisiä musiikkileikkikoulussa lapselle syntyviä musiikillisiä valmiuksia kuuden aihealueen alle. Haastattelujen perusteella lapset saavat musiikkileikkikoulussa paljon soitto-opinnoissa hyödyllisiä valmiuksia. Haastattelemi opettajat toivat esiin muun muassa lauluohjelmiston tuntemisen, laulamisen luontevuuden, sykkeen kehollisen kokemisen, avoimuuden erilaisten musiikillisten työtapojen ja harjoitteiden tekemiselle, ryhmässä toimimisen taidot sekä jo syntyneen suhteen musiikkiin. Havaintojeni mukaan hyvin pienilläkin asioilla olisi merkitystä lapsen musiikin oppimisen jatkumon ylläpitämisessä. Siirtämällä eteenpäin musiikkileikkikoulunopettajalle kertyneen tiedon lapsesta ja esimerkiksi samaa laulustoa ja käsitteistöä sopimalla elämyksellisyys voisi jatkua musiikkileikkikoulusta soitto-opintoihin ja tukea lapsen innostusta soiton opiskelemiseen ja musiikin harrastamiseen.	
Avainsanat	Soitonopetus, alkuopetus, esikouluikä, musiikkileikkikoulu, lapset

Author Title	Henriikka Häkkinä Building a Bridge between Early Childhood Music Education and Instrument Lessons
Number of Pages Date	32 pages + 1 appendix 24 November 2014
Degree	Bachelor of Music
Degree Programme	Music
Specialisation option	Early Childhood Music Education
Instructors	Annu Tuovila, DMus Tapani Heikinheimo, DMus
Early childhood music education prepares a child for instrument lessons in many ways. However, instrument teachers might not have information about the musical abilities a child has developed during early childhood music lessons. Using concepts and exercises familiar to a child, instrument teacher could further develop the abilities a child already has and the instrument lessons could seamlessly continue the child's process of musical learning. The thesis investigates how the abilities that children learn in early childhood music education prepare them for instrument lessons. The most important material in my work are the interviews with teachers of a variety of instruments. The teachers were asked to share their views and knowledge of early childhood music education and its contents. In addition, the teachers presented wishes and suggested ideas for collaboration with early childhood music educators. To provide a common base for discussion, I created a table with six categories of essential abilities a child learns in early childhood music education. According to the interviews, children acquire several abilities that benefit them in instrument lessons. For example, the interviewees had made observations on the knowledge of a variety of children's songs, the ease of singing, feeling the pulse in the body, openness to different musical methods and practices, the ability to work in a group and a positive relation to music. According to my study, minor changes in current practices could foster the continuity of a child's musical education process. For example, by using the the same songs or the same learning material, experiential learning could continue in children's instrument lessons and support their enthusiasm for instrument learning and music making.	
Keywords	Early childhood music education, early childhood education, instrument learning, beginners, music education, children

Sisälllys

1	Johdanto	1
2	Työn taustaa	2
2.1	Musiikkileikkikouluopetus ja lapsen kehitys	2
2.1.1	Leikki, luovuus ja ilo	5
2.2	Lapsen motorinen kehitys	6
2.3	Lapsen sosiaalinen kehitys	7
2.4	Motivaatio ja oppiminen	9
2.4.1	Oppimistyylit ja oppiminen	10
2.4.2	Temperamentin vaikutus oppimiseen	11
2.5	Ryhmässä toimiminen	12
3	Työn eteneminen	13
3.1	Taulukko välineenä	14
3.2	Haastattelut	16
4	Musiikin oppimisessa keskeisiä valmiuksia	16
4.1	Musiikin rytmi	17
4.2	Laulutaito	18
4.3	Musiikin hahmottaminen	20
4.4	Motoriset taidot	20
4.5	Musiikin kokeminen	21
4.6	Musiikin sosiaaliset taidot	22
5	Haastatteluissa esiin nousseita asioita	23
5.1	”Me on laulettu tätä muskarissa!”	24
5.2	Musiikin kokeminen kehossa näkyy	25
5.3	Elämyksellisyyden jatkuminen tärkeää	26
5.4	Ryhmässä toimiminen on taito	27
5.5	Motoriikka, liike ja musiikki	27
5.6	Kuuntelemaan pitää oppia	28
5.7	Yhteistyötä opettajien välille	28
6	Johtopäätökset	29
7	Pohdinnat ja kehittämissuhteet	30
8	Lähteet	33

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

1 Johdanto

Ajatus opinnäytetyöni aiheesta heräsi opintojeni aikana, kun kiinnitin huomiota siihen, ettei soitonopettajaksi valmistuvien opiskelijoiden opintoihin sisälly lainkaan varhaisiän musiikkikasvatuksen opintoja. Usean soittimen opinnot aloitetaan jo ennen kouluikää, jolloin näistä taidoista olisi paljon hyötyä myös soitonopettajille. Osa alkuopetuksesta tapahtuu nykyisin usein ryhmässä ja nimenomaan tähän varhaisiän musiikkipedagogiset opinnot antavat erittäin hyvät valmiudet. Toisaalta olen omassa opetustyössäni pohtinut sitä, millä tavalla me varhaisiän musiikkikasvattajat voisimme valmistaa lasta soitto-opintoihin ja että minkälaiset aiheisällöt ja lapselle syntyvät valmiudet olisivat keskeisimpiä soitto-opintoihin jatkettaessa. Lisäksi olen seurannut oman tyttäreni viulun alkuopetusta, mikä on vahvistanut käsitystäni siitä, että alle kouluikäisenä aloitettavien soitinten opetuksessa edetään hyvin paljon leikin kautta. Useat alkusoitonopetuksen työtavoista ovat keskeisessä osassa myös musiikkileikkikouluopetuksessa ja sen aiheisällöissä. Elämyksellisyyden jatkuminen on tärkeää myös soitonopetuksessa innostuksen ja motivaation säilymisessä ja musiikkiharrastukseen sitoutumisessa. Kokemukseni mukaan soitonopettajilla ei ole juurikaan käsitystä siitä minkälaisia ovat musiikkileikkikoulussa opetettavat aiheisällöt ja minkälaisia mahdollisuuksia musiikkileikkikoulun opettajilla on valmistaa lasta soiton opintoihin.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia mitä musiikkileikkikoulussa opittavia taitoja soiton alkuopetusta antavat opettajat pitävät tärkeänä, mitä he toivoisivat musiikkileikkikoulussa opettavan ja millä tavalla heidän mielestään musiikkileikkikoulun ja soitonopettajien välistä yhteistyötä voisi parantaa. Tarkoitukseni on lisätä musiikkileikkikoulunopettajien ja soiton alkuopetusta antavien opettajien tiedonkulkua, yhteistyötä sekä ymmärrystä siitä, millä tavalla lapsen musiikillista kehittymistä ja oppimista voisi tukea niin että opetus voisi säilyä mahdollisimman johdonmukaisena musiikkileikkikoulusta soitto-opintoihin siirryttäessä.

Hahmottelin välineeksi asian tutkimiselle musiikkileikkikoulussa ja soitonopetuksessa opeteltavia keskeisiä taitoja aiheryhmiksi, joiden koin olevan keskeisiä musiikin oppimisessa. Laajentaakseni kuvaa soitonopetuksesta ja sen sisällöistä, haastattelin alkuopetusta antavia opettajia kokoamani taulukon pohjalta. Tarkoituksena oli saada kuvaa soitonopetuksen kentästä mahdollisimman laajasti ja siksi valitsin haastateltavat

eri instrumenttiryhmistä ja musiikkioppilaitoksista. Pysin pitämään kysymykset vapaamuotoisina, jotta opettajien omille kokemuksille ja ajatuksille jäisi tilaa. Opettajat saivat myös kertoa toiveistaan ja ehdotuksistaan musiikkileikkikoulunopettajien ja soitonopettajien yhteistyön parantamiseksi.

2 Työn taustaa

2.1 Musiikkileikkikouluopetus ja lapsen kehitys

Lapsen suhde musiikkiin alkaa muodostua jo varhaisina ikävuosina, jolloin hän kehittyä vastaanottamaan, kuuntelemaan ja tuottamaan itse musiikkia. (Lyytinen, Korkiakangas & Lyytinen 1995, 37) Musiikkileikkikouluopetus pohjautuu elämyksellisyydelle ja sen tärkein tehtävä onkin lapsen musiikki-innostuksen herättäminen. Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän mukaan varhaisiän musiikinopetuksen tulee valmentaa lasta kuuntelemaan musiikkia sekä tarjota lapselle mahdollisuuksia ilmaista itseään musiikin keinoin. Lapsen tulee myös saada musiikillisia valmiuksia ja taitoja myöhempää musiikkiharrastusta varten. (TPM 2002, 9) Varhaisiän musiikinopettajien ammattiyhdistys, Vamo ry, lisää tavoitteisiin sen, että jokaiselle lapselle tarjotaan onnistumisen elämyksiä, mahdollisuuden luovuuden kehittämiseen sekä tilaisuuden taideaineiden yhdistämiseen. (Marjanen 2009, 391)

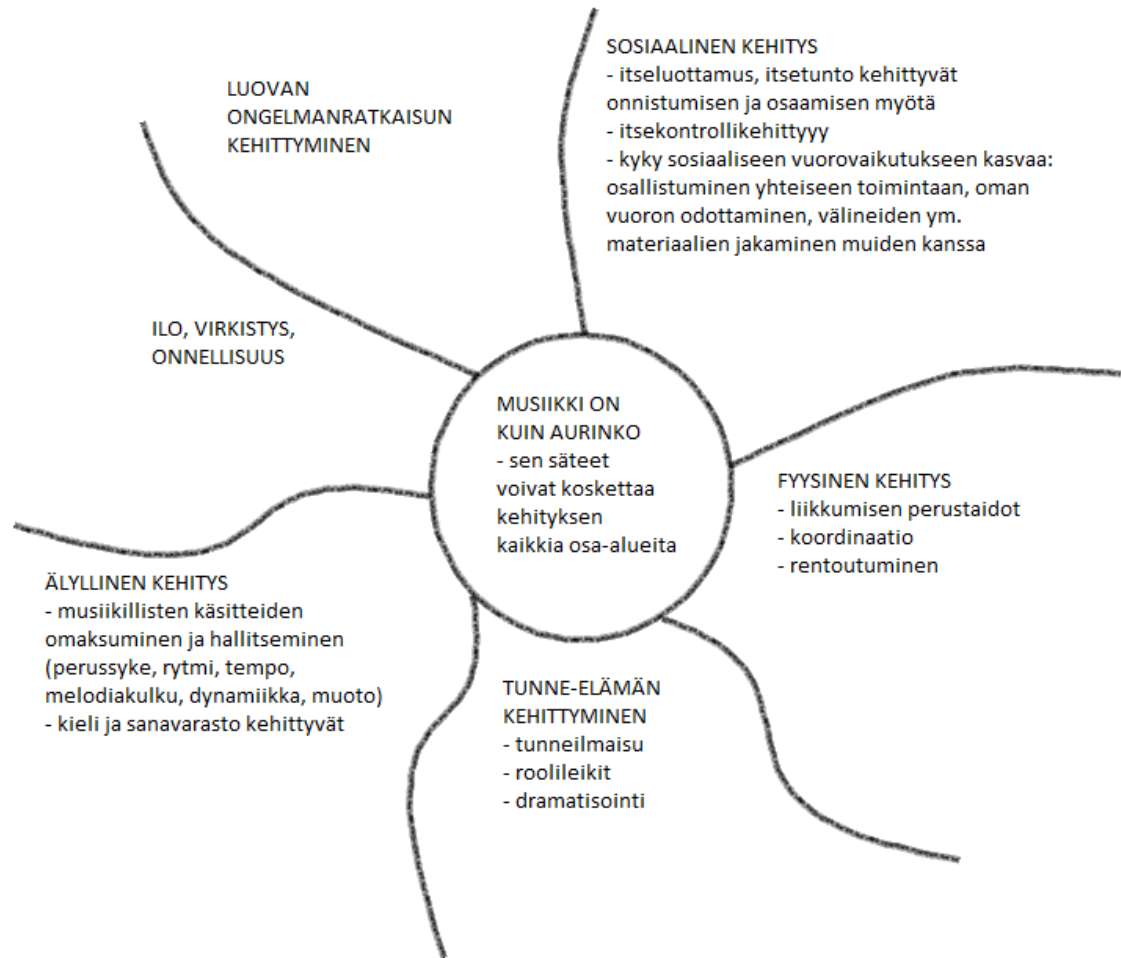
Musiikkileikkikoulunopettaja käyttää opetusmenetelmiä monipuolisesti ja laaja-alaisesti, lähtien liikkeelle rytmistä, omasta äänestä ja kehosta. Musiikin työtavat ovat laulaminen, loruilu, soittaminen keho-, rytmi ja melodiasoittimin, musiikin kuuntelu, musiikkiliikunta sekä musiikin yhdistäminen muihin taiteen osa-alueisiin, kuten kuvataiteeseen. (Marjanen 2009, 393) Erialaisten työtapojen käyttäminen edistää lapsen kokonaisvaltaista oppimista ja kasvamista musiikin avulla. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1998, 9)

Lapsen oppiminen ja kehittyminen tapahtuu fyysisen, sosiaalisen, kognitiivisen, esteettisen ja emotionaalisen kasvun alueilla. (Marjanen 2009, 391) Musiikin oppiminen yhdistää emotionaaliset ja kognitiiviset toiminnot sekä liikkeen, jolloin tunteet, keho ja mieli vaikuttavat toisiinsa, mikä tukee lapsen kasvua ainutlaatuisella tavalla.

Musiikinopettajasta muodostuu lapselle merkityksellinen ihminen ja hänen antamallaan mallilla on suuri merkitys lapsen musiikkisuhteen muodostumiselle. Myös vanhempien suhtautumisella lapsen musiikkiharrastukseen on merkitystä. (Lyytinen, Korhonen & Lyytinen 1995, 37) Varhaisiän musiikinopettajalla on omakohtainen suhde musiikkiin, jolloin hän osaa tulkita lasta ja virittäytyä oikeisiin tunnetiloihin, jolloin hän voi tavoittaa lapsen sisimmän. Tämä vuorovaikutus mahdollistaa lapsen musiikillisen ja kokonaisvaltaisen kasvun yhdistämisen. (Marjanen 2009, 390) Musiikin opettaja tarvitsee herkkyyttä ja taitoa kuulla ja ymmärtää lasta. Lisäksi hänen täytyy tuntea sekä lapsen kokonaiskehityksen että musiikillisen kehityksen vaiheet. (Marjanen 2009, 387) Opettajalla on lisäksi hyvä olla tietoa ryhmän kehittymisen vaiheista, ryhmän merkityksestä yksittäiselle lapselle sekä ryhmän rakenteesta ja roolijaosta.

Musiikkikasvatuksen tavoitealueet ovat musiikillinen, kognitiivinen, sosioemotionaalinen, motorinen sekä esteettinen alue, sekä näiden lisäksi opettajan omat pedagogiset tavoitteet. Musiikillinen kehitys on päätavoite, jota lähestytään eri tavoilla, jolloin lapsen kehitys on kokonaisvaltaista. Musiikin erilaiset työtavat, musiikin osa-alueiden vastakohtaparien työstäminen, sekä lapsen kehitystason huomioon ottaminen luovat pohjan opetustyölle. (Marjanen 2009, 391)

Kuvassa 1 esitellään lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen alueita, joita voidaan tukea musiikin avulla.

Kuva 1. Lapsen kehitys musiikin kautta (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1998)

Musiikillisten taitojen lisäksi varhaisiän musiikkikasvatus tukee lapsen kehitystä monipuolisesti ja vaikuttaa lapsen kokonaispersoonallisuuden muotoutumiseen. (Marjanen 2009, 393) Onnistumisen kokemukset syntyvät usein pitkäjänteisen työn seurauksena, mikä vaikuttaa lapsen uskoon omiin kykyihinsä ja käsitykseen itsestään. (TPM 2002, 7)

Ryhmässä olemisella sosiaalisena tapahtumana on merkitystä oppimisessa. Tietoa omaksutaan, työstetään ja syvennetään yhdessä. Ryhmässä on mahdollisuus esittää omia ideoita ja ajatuksia, mikä edistää oppimista ja luo opittavalle tiedolle merkityssuhteita. (Kauppila 2000, 89) Ryhmässä toimiminen edistää lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Musiikkiliikunnan on todettu tukevan lapsen empatiataitojen kehittymistä. (Marjanen 2009, 393)

Emotionaalinen merkityssuhde syntyy tunne-elämän kokemusten kautta. Elämyksellisyys avaa lapsen kokemaan ja vastaanottamaan musiikkia, jolloin kokemuksista tulee syvällisiä. (Marjanen 2009, 391) Lapsi voi työstää sisäsyntyisiä musiikillisia ja muita tarpeitaan musiikin keinoin. Musiikki eheyttää ja vahvistaa lapsen tunne-elämää. Musiikin avulla voi palata tunteita herättäneisiin asioihin ja kokemuksiin, käsitellä vaikeita tunteita ja luoda itseään uudelleen. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1998, 17)

Kasvattajan oma asenne musiikkiin heijastuu kaikessa hänen toiminnassaan. Opettaja ohjaa oppilaidensa persoonallisuuden kehitystä oman arvo- ja käsitemaailmansa pohjalta ja tämä vuorovaikutus muodostuu erilaiseksi jokaisen oppilaan ja oppilasryhmän kohdalla. (Marjanen 2009, 386) Opettajan tehtävä on luoda oppimisympäristöön lämmin, turvallinen ja kannustava tunneilmapiiri. (Kauppila 2000, 76)

2.1.1 Leikki, luovuus ja ilo

Oppiminen tapahtuu parhaimmillaan ilon kautta. Musiikki on aidoimmillaan spontaaneja omakohtaisia musiikillisia kokemuksia ilman päämäärää, mikä voi verrata leikkiin. Lapsen tärkein oppimistapa on leikkiminen, mikä kehittää monipuolisesti lasta. Leikki tuottaa flow-kokemuksen, äärimmäisen keskittymisen tilan, jota ympäristön ärsykkeet eivät pysty häiritsemään. Leikissä yksilöllinen ja yhteisöllinen kokeminen yhdistyvät. Mielikuvitus ja taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen tuovat leikkiin uuden ulottuvuuden. (Ojanen, Ritmala, Siven, Vihunen & Vilen 2010, 196) Eri aistikanavien aktivoituminen ja kokemuksen intensiivisyys tempaavat lapsen mukaansa. Lapsi saa kokea mielikuvitusmaailmaansa, missä kaikki on mahdollista ja "leikisti totta". (Marjanen 2009, 394)

Intensiivisen läsnäolon kokemus, luovuus sekä spontaanisuus yhdistyvät improvisoinnissa ja keksinnässä. Rohkeus kokeilla on keskeistä, ei lopputulos. Itsensä toteuttamisen kokemus improvisoidessa kasvattaa lapsen persoonaa. (Marjanen 2009, 394) Opettaja voi rohkaista lasta luovaan mieleen, avoimuuteen ja uskaltamiseen luomansa tunneilmapiirin ja vuorovaikutuksen keinoin. (Marjanen 2009, 393) Toisaalta keksintä on lapselle luontaista. Opettaja voi täydentää ja värittää opetustaan tarttumalla spontaanisti lapsilta tulleeisiin ideoihin. (Marjanen 2009, 389)

Uusien tietojen, taitojen ja ajattelutapojen oppiminen on kietoutunut tunteisiin. Voimakkaat tunnekokemukset edistävät nopeaa ja tehokasta oppimista. Tunteiden merkitys oppimisessa on osoitettu myös neurotieteen avulla. Oppiminen ja oivaltaminen aiheuttavat aivokemikaalien kautta lähes euforisia tunteita tuottavan positiivisen tunne-elämyksen. (Lyytinen 2014, 4)

Musiikkikasvatus on elämänikäinen prosessi, jonka siemenet kylvetään musiikkileikkikoulussa lapsen ensimmäisten musiikillisten kokemusten muodossa. On tärkeää, että musiikkikasvattajalla on oma kasvatuksellinen näkemyksensä, jonka lähtökohtana on lapsen ainutkertaisuuden kunnioittaminen. Kasvattajan on otettava huomioon lapsen ikään liittyvä yleinen kehitystaso. Musiikilliset valmiudet kehittyvät yksilöllisesti omassa aikataulussaan. Samalla lapsella voi olla eritasoisia musiikillisiä taitoja eri alueilla, joten toiminta täytyy sovittaa näitä taitoja vastaavaksi. Kasvattajan on aika-ajoin tarkistettava toimintaansa suhteessa lapsen kokonaispersoonallisuuden kehittymiseen ja musiikillisiin tavoitteisiin. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1998, 9)

2.2 Lapsen motorinen kehitys

Hermoston, luuston ja lihaksiston kehittyminen vaikuttavat lapsen motoriseen kehitykseen, mutta myös ympäristön tarjoamat virikkeet sekä lapsen oma motivaatio näiden taitojen harjoitteluun vaikuttavat siihen millaisia motorisia taitoja lapsi hallitsee. Motorinen kehitys rakentuu kypsyysvaiheittain. Lapsen täytyy saavuttaa liikkeisiin vaadittava kypsyystaso, jotta uuden motorisen taidon oppiminen olisi mahdollista. Samanikäisen lapsen motorisessa oppimisessa voi olla hyvin vaihtelevia kehitysaikatauluja. (Ojanen, Ritmala, Siven, Vihunen & Vilen 2011, 123)

Motoriset kehityssuunnat etenevät kefalogaudaalaisesti, eli päästä jalkoihin sekä proksimodistaalisesti, keskeltä äärialueille. Lapsi oppii ensin pään, vartalon, käsien ja viimeisenä jalkojen hallinnan. Olkavarsien liikkeet opitaan ennen kyynärvarsien liikkeitä ja ranteen liikkeet ennen sormiliikkeitä. Kehityssuunta on kokonaisvaltaisista liikkeistä eriytyneisiin liikkeisiin.

Noin 2-7 vuoden ikäinen lapsi oppii hallitsemaan perusliikkumistaidot, joita ovat tasapainotaidot, liikkumistaidot ja käsittelytaidot. Tasapainotaidot voidaan jakaa edelleen dynaamiseen ja staattiseen tasapainoon, jotka kehittyvät erityisesti 5-7

vuotiaana. Liikkumistaidoilla tarkoitetaan paikasta toiseen liikkumista juosten, kiipeillen ja hyppien. Käsittelytaidot voidaan jakaa karkea- ja hienomotorisiin taitoihin. Karkeamotoriset taidot liittyvät lapsen kykyyn käsitellä esineitä ja välineitä. Hienomotoriikkaa tarvitaan tarkkuutta ja täsmällisyyttä vaativassa tehtävissä. Noin 6-7 vuotiaana lapsi saavuttaa kehittyneen vaiheen, jolloin kaikki liikkeen osa-alueet ovat kehittyneet ohjattavaksi kokonaisuudeksi. Tässä vaiheessa liikkumistaitoja voidaan kehittää ja suoritusta parantaa taitoja harjoittamalla. Kehittyneen vaiheen lapset saavuttavat hyvin eri-ikäisinä. (Karvonen 2000, 33)

2.3 Lapsen sosiaalinen kehitys

Lapsuusiän toverisuhteissa opitaan sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja, yhteistoimintaa, tunteiden ilmaisua ja säätelyä. Monipuolisessa ja haastavassa toiminnassa ikätasoisien tovereiden seurassa sosiaalinen ymmärrys rakentuu ja lapsi alkaa hahmottaa omaa identiteettiään. Ryhmässä lapsi voi kokeilla toimimista erilaisissa rooleissa ja hän saa jaettuja kokemuksia ja merkityksiä, joita syntyy ryhmän jäsenten välille. (Lyytinen, Korhokangas & Lyytinen 1995, 122)

Sosiaalisuudella tarkoitetaan ihmisen halua olla ihmisten kanssa ja sosiaalisella kompetenssilla kykyä olla heidän kanssaan. Sosiaaliset taidot pitävät sisällään interpersoonallisen, eli ihmisten välisen käyttäytymisen, toiminnan vertaisryhmissä sekä viestinnän taidot. (Kauppila 2000, 126) Näitä ovat esimerkiksi keskustelu- ja neuvottelutaidot, esiintymis- ja yhteistyötaidot, viestintätaidot, ryhmätyötaidot sekä empatiataidot. (Kauppila 2000, 24)

Ihmisen perimä vaikuttaa valmiuteen oppia sosiaalisia taitoja. Ulospäin suuntautuneet lapset saavat runsaasti mahdollisuuksia sosiaalisten taitojen harjoitteluun, kun ujomman lapsen täytyy ylittää monta haastetta ennen vuorovaikutuksen syntymistä. Synnyynnäinen valmius ei kuitenkaan määrää sosiaalisten taitojen kehittymistä, vaan vuorovaikutustaitoja ja niiden hallintaa on myös opeteltava. Vuorovaikutustaitojen oppimisella on merkitystä ystävyysuhteiden muodostumisessa ja persoonallisuuden rakentumisessa. Hyvä vuorovaikutus rakentaa luottamusta ihmisten välille. Sen edellytyksenä on, että toisen viesti tulkitaan positiiviseksi, mihin vaikuttavat aikaisemmat kokemukset ja mallit. (Kauppila 2000, 70)

Ihmisten toimintaa muiden kanssa ohjaavat omat intressit ja toisaalta käsitys oikeudenmukaisuudesta, jotka rajaavat ja ohjaavat toimintaa vuorovaikutustilanteissa. Ihmisen vuorovaikutustavat voidaan jakaa ystävälliseen, dominoivaan, aggressiiviseen ja alistuvaan vuorovaikutustapaan. Kun näihin lisätään välimuodot ohjaava, uhmainen, epävarma ja joustava, saadaan kahdeksan inhimillisen vuorovaikutuksen perusmuotoa. (Kauppila 2000, 49)

Ihmisten välinen kommunikointi sisältää viestinnän varsinaisia sekä lisämerkityksiä, sillä ihminen viestii sekä sanallisesti, että sanattomasti. Sanatonta viestintää ovat esimerkiksi eleet, ilmeet ja äänensävy. Vuorovaikutus sisältää aina myös tunteiden viestintää, minkä voimme aistia esimerkiksi ilmapiirin kylmyytenä tai lämpimyytinä. Vuorovaikutustilanteissa on mukana tilanteiden tulkintaa ja aikaisempien sosiaalisten kokemusten luomia toimintamalleja. (Kauppila 2000, 42) On hyvä pyrkiä pitämään viestintä mahdollisimman selkeänä ja konkreettisenä, jotta virhetulkinnoilta vältytään.

Hyvät sosiaaliset taidot ovat keskeisiä niin opettajalle itselleen kuin hänen kyvyllään ymmärtää lasta. Vuorovaikutusta voi oppia vain sosiaalisesti toimivassa ympäristössä ja opetusympäristössä opettaja on lapsen malli. Opiskelijan ja oppilaan välille muodostuu sosiaalinen merkityssuhde, joka rakentuu sosiaalisten kokemusten ja mallien kautta. Positiiviset sosiaaliset kokemukset rakentavat ihmisen eheyttä, edistävät luottamusta ja yhteyttä ihmisten välille ja niillä on ihmiselle syvä ja pysyvä merkitys. (Kauppila 2000, 76)

Opettajan ja oppilaan välisessä vuorovaikutuksessa pyritään ohjaamaan oppilaan myönteistä käyttäytymistä sosiaalisia taitoja opettamalla. (Kauppila 2000, 142) Lasten sosiaalisissa taidoissa on suuria eroja. Ikäkaudet, vuorovaikutustaidot ja tavoitteet on hyvä huomioida opetuksessa. Oppimiseen liittyviä sosiaalisia taitoja ovat kuuntelun taidot, kavereiden hyväksyminen, yhteistyötaidot ryhmissä, sääntöjen noudattaminen ja opettajan miellyttäminen. (Kauppila 2000, 125) Lisäksi oppimiseen vaikuttavat lapsen motivoituminen, vuorovaikutustaidot, oppimistaidot ja keskittymiskyky.

Sosiaalisten taitojen oppimisella on merkitystä myös ryhmäytymisen kannalta. Näitä taitoja voidaan opetella erilaisten vuorovaikutusta tukevien pelien ja leikkien kautta, tutustumisleikein, pari- ja yhteistyöharjoituksin. Opettaja voi vaikuttaa siihen, minkälaiseksi oppimisympäristön ilmapiiri muodostuu ja millä tavalla kukin oppija otetaan huomioon opetustilanteessa.

2.4 Motivaatio ja oppiminen

Motivaatio ohjaa lapsen käyttäytymistä. Hän on valmis tekemään haastaviakin harjoitteita jos kokee toiminnan mielekkääksi. Lapsi ei itse ole tietoinen motivaationsa osatekijöistä, joita opettaja voi kuitenkin etsiä ja hyödyntää. Oppimisen ulkoisia motivoivia tekijöitä ovat palkkiot ja rangaistukset, kuten kehu ja moitteet. Sisäinen motivaatio tarkoittaa omaa halua suorittaa tehtävä, sillä toiminnalla koetaan olevan positiivinen merkitys. Tällöin oppiminen on palkitsevaa ja onnistuminen tyydytystä tuottavaa, vaikka siitä ei saisikaan palkkiota. (Ikonen 2000, 64) Opetustilanteen vuorovaikutuksen tapa vaikuttaa oppimisen tehokkuuteen. Ymmärtämisen osoittaminen ja tunnustuksen antaminen kehittävät ja tehostavat vuorovaikutusta. (Kauppila 2000, 81)

Opettajan tehtävänä on luoda oppimisympäristön puitteet sellaisiksi, että oppilaan motivaatio opetettavaan asiaan herää ja suunnitella oppimistilanteet niin että lapsen motivaatio oppimiseen säilyy. Harjoitteet täytyy suunnitella niin, että ne ovat mielekkäitä, kiinnostavia ja palkitsevia. Opettajan täytyy tasapainotella uuden materiaalin ja vaihtelun, ja toisaalta vanhan kertaamisen kanssa. Varsinkin aluksi on hyvä antaa kannustavaa palautetta jatkuvasti. Harjoitteisiin liittyvän aiheen tai teeman on hyvä liittyä lapsen omaan arkipäivään tai hänelle tärkeisiin asioihin. (Ikonen 2000, 66)

Opetuksen suunnan tulisi edetä tutusta asiasta tuntemattomaan, helposta vaikeaan ja konkreettisesta abstraktiin. Opetuksessa voi hyödyntää eri aistialueita tuomaan vaihtelua opetussisältöön. Toisaalta kannattaa suosia runsasta kertaamista. Opettajan täytyy arvioida opetustilannetta jatkuvasti ja muuttaa omaa työskentelytapaansa lapselta saadun palautteen mukaan. Lapsen tarkkaavaisuuden kiinnittymiseen voi vaikuttaa seuraamalla lapsen motivoitumista. Lapsen kiinnostus saattaa olla kapea-alaista yhteen tehtävään kohdistuvaa, tai laaja-alaisempaa. Toiminnan ärsykkeeseen voimakkuutta voi vaihdella ja ottaa huomioon lapsen mukautumisen harjoitteisiin sekä mahdolliset erilaiset tavat havainnoida ja tulkita tilannetta. Opetuksessa täytyy ottaa huomioon myös lapsen sen hetkinen tilanne sekä ryhmäopetuksessa myös sosiaalinen tilanne, millä on vaikutusta motivoitumiseen ja tarkkaavaisuuden suuntaamiseen. Motivaatio ja oppiminen ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa. (Ikonen 2000, 65)

2.4.1 Oppimistyylit ja oppiminen

Lapselle ominainen tapa toimia ja ajatella sisältää leikkimistä, liikkumista, tutkimista sekä taiteellista kokemista ja ilmaisemista eri keinoin mitä ohjaavat omat pyrkimykset ja mielenkiinnonkohteet. (Ojanen, Ritmala, Siven, Vihunen & Vilen 2010, 196) Jokaisella lapsella on oma tyypillinen tapansa toimia ja ajatella, mikä vaikuttaa hänen oppimiseensa. Jos oppilaan oppimistyyli ei sovi yhteen opettajan opetustyylin kanssa, lapsen motivaatio opittavaa asiaa kohtaan saattaa laskea. (Ikonen 2000, 66) Erilaisia oppimistyyliä voi ottaa huomioon opiskeluolosuhteita muuttamalla.

Lapsen oppimiseen liittyy emotionaalisia tekijöitä, kuten motivaatio, sinnikkyys ja vastuuntunto, jotka ovat yhteydessä lapsen aikaisempiin kokemuksiin. Ohjauksen määrällä on merkitystä oppimisessa. Jotkut oppilaat tarvitsevat selkeät tehtävänannot ja ohjeet, toiset haluavat päästä tavoitteeseen omalla tavallaan. Sosiologisia oppimiseen liittyviä tekijöitä ovat ryhmän jäseniin ja opettajaan liittyvät asiat. Lapsi saattaa olla jännittynyt aikuisen seurassa tai ryhmässä, toiset kaipaavat auktoriteettia, toiset joustavaa opettajaa.

Myös lapsen fyysiset ominaisuudet vaikuttavat hänen tapaansa oppia. Auditiiiviset oppijat oppivat paremmin kuulemansa perusteella, visuaaliset muistavat näkemänsä, taktiilliset oppijat oppivat parhaiten kehon tuntoaistin kautta, kinesteettiset tekemällä ja kokeilemalla. Muita yksilöllisiä oppimiseen vaikuttavia asioita ovat oppimistapahtuman vuorokaudenaikaan liittyvät asiat sekä lasten erilainen liikunnan tarve. Myös psykologiset tekijät vaikuttavat oppimiseen. Analyttiset oppijat etenevät mieluiten pienten asioiden kautta laajempiin kokonaisuuksiin. Globaalit oppijat haluavat lähteä liikkeelle kokonaiskuvasta, minkä jälkeen voi siirtyä yksityiskohtiin. Impulsiivisten ja spontaanien oppilaiden kanssa on hyvä toimia ensin ja koota sitten tehty ajatuksiksi. Reflektiiviset oppilaat käyttäytyvät rauhallisesti ja harkiten oppimistilanteissa. (Ikonen 2000, 68)

Opettajan on hyvä ottaa huomioon erilaiset oppimistyylit suhteessa omaan tapaansa opettaa. Ryhmäopetuksessa on mahdotonta ottaa huomioon jokaisen lapsen yksilöllisiä tarpeita, mutta esimerkiksi paikkaa ja työtapoja vaihtamalla voi mahdollistaa hyvin monenlaisen tavan oppia ja sisäistää opittavia asioita. Jokainen ryhmä koostuu erilaisista oppijoista ja jokainen ryhmä muodostuu erilaiseksi. Ryhmässä toimiviin

jäseniin opettaja ei voi vaikuttaa, mutta hän voi etsiä kullekin ryhmälle parhaan tavan toimia yhdessä.

2.4.2 Temperamentin vaikutus oppimiseen

Temperamentilla tarkoitetaan ihmisen synnynnäisiä taipumuksia tai valmiuksia, joista erilaiset ympäristön vaikutukset, kuten lapsen saama kasvatusta, yhteisön odotukset ja kulttuurin normit muokkaavat persoonallisuuden. Ympäristö kuitenkin muokkaa myös temperamenttia biologisen ja psyykkisen kypsymisen myötä. Temperamentin voi määrittellä ihmisen yksilölliseksi tavaksi toimia, tai ihmisten väliseksi eroiksi toimintatyyliä. Kasvatuksessa pyritään temperamentti- ja persoonallisuuden ääripäiden tukahduttamiseen ja keskiarvoon pyrkimistä. (Keltikangas-Järvinen 2004, 40)

Thomas ja Chess loivat ensimmäisen nykyaikaisen temperamenttiteorian, jonka mukaan ihmisen käyttäytymistä voidaan jakaa yhdeksään eri temperamentti- ja persoonallisuuteen, joita ovat aktiivisuuden taso, rytmisyys, eli biologisten toimintojen säännöllisyys, lähestyminen tai vetäytyminen uudessa tilanteessa, sopeutuminen, ärsykyys vastaus- eli responsiivisuuskyky, reaktioiden intensiivisyys, mielialan laatu, häirittevyys, tarkkaavaisuuden kesto ja sinnikkyys. (Keltikangas-Järvinen 2004, 46) Myöhemmät temperamenttiteoriat ovat painottaneet esimerkiksi emotionaalisuuden, aktiivisuuden ja sosiaalisuuden tai lapsen estyneisyyden osuutta, temperamentti- ja persoonallisuudessa.

Lapsen persoonallisuus kehittyy temperamentin ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Tätä vuorovaikutusta ja sen yhteensopivuutta kuvaamaan on kehitetty käsite "goodness of fit", joka kertoo ihmisen temperamentin ja ympäristön yhteensopivuudesta. Ympäristön ja temperamentin väillä on passiivinen korrelaatio silloin kuin lapsella ja kasvattajalla on sama perinnöllinen temperamentti. Tällöin lapsen kasvatusympäristö tukee ja vahvistaa lapsen omia perinnöllisiä taipumuksia. Reaktiivisesta korrelaatiosta puhutaan silloin, kun vanhemmat tai kasvattajat reagoivat lapsen geneettisiin taipumuksiin vahvistamalla tai heikentämällä niitä. On todettu, että äärimmäiset temperamentit vaikuttavat ympäristöön, mutta ympäristö vaikuttaa eniten keskimääräiseen temperamenttiin. (Keltikangas-Järvinen 2004, 117; Lyytinen, Korkiakangas & Lyytinen 1995, 41)

Mitkään temperamenttipiirteet eivät ole yksiselitteisesti hyviä tai huonoja. Eri tehtävissä eri temperamenttityyleistä voi olla joko etua tai haittaa. Opetustilanteessa ympäristön ja lapsen temperamenttipiirteiden huono yhteensopivuus voi liittyä esimerkiksi suoritusvaatimuksiin, joihin oppilas ei kognitiivisesti kykene, ohjeisiin tai sääntöihin, jotka ovat lapsen kehitystasolle liian vaikeita ymmärtää tai noudattaa, opettajan arvoihin ja odotuksiin, jotka ovat ristiriidassa lapsen kotitaustan kanssa ja siksi vaikeita ymmärtää tai oppimisympäristön vaihtuvuuteen. Tutkimusten mukaan pysyvä ja hyvin strukturoitu luokkarakenne edesauttaa oppimista. (Keltikangas-Järvinen 2004, 268)

Opettajan oma ihmiskäsitys vaikuttaa hänen ennako-odotuksiinsa oppilaasta. Opettaja reagoi lapsen temperamenttiin muuttaen suhtautumistaan sen mukaan, mikä vaikuttaa siihen minkälaisen toimintamallin opettaja lapsen kanssa valitsee. (Keltikangas-Järvinen 2004, 295) Opettajan tulisi erottaa oppilaan temperamentti ja hänen ohjauksen tarpeensa toisistaan, niin että opettaja ei yli- tai aliarvioisi oppilaan oppimiskykyä tai motivaatiota temperamentin perusteella. Oman ja oppilaan temperamentin tunteminen auttaa opettajaa ymmärtämään lasta, mikä parantaa vuorovaikutuksen laatua. Oppimisen edistymistä arvioitaessa tulee myös temperamentin merkitys pitää mielessä ja muistaa, että nopeus ei aina tarkoita hyvää oppimista.

2.5 Ryhmässä toimiminen

Ryhmään kuulumisella on lapselle suuri merkitys, sillä sen jäsenten kanssa ollaan säännöllisessä vuorovaikutuksessa. Ryhmälle kehittyy oma ryhmäidentiteetti ja siihen kuuluminen muokkaa sen jäsenten asenteita ja käyttäytymistä. Ryhmät luovat jaettuina merkityksiä ja jakavat yhteisiä kokemuksia (Kauppila 2000, 89) Ryhmädynamiikkaan vaikuttavat muun muassa tunnetilat, impulssit, sosiaaliset ärsykkeet ja ympäristö sekä mahdolliset ristiriidat tavoitteesta ja ryhmän jäsenten välillä. Ryhmän jäsenet myös tarvitsevat toistensa hyväksyntää. Ryhmän kiinteys sitouttaa ryhmän jäseniä sen toimintaan ja tavoitteisiin ja se vaikuttaa tuloksiin.

Ryhmän jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa muodostuu erilaisia tehtävärooleja, joista johtajan rooli muodostuu ensimmäisenä. Myös yksilöllisiä rooleja voi muodostua esimerkiksi tilanteiden, henkilökohtaisten ominaisuuksien tai taitojen perusteella. Ryhmässä on usein myös rohkaisijoita, välittäjiä ja sovittelijoita. Asenneroolit, kuten vetäytyjä, alistuja tai hauskuuttaja, kuvaavat henkilön käyttäytymistä ryhmässä. Toisten

roolit sijoittuvat tunnealueelle ja toiset tehtävä- ja suoritusalueelle. Yhdelle ihmiselle voi muodostua myös useampia rooleja. (Kauppila 2000, 92)

Ryhmäytymisen alkuvaiheessa sen jäsenet tarkkailevat toisiaan ja etsivät omaa paikkaansa ryhmässä, eivätkä vielä toimi yhtenä ryhmänä. Ryhmäytyminen tapahtuu nopeammin jos ryhmällä on ohjaaja. Ryhmäytyminen on tarpeen ryhmähengen muodostumisen takia. Hyvän alun jälkeen ryhmän jäsenet saattavat kuitenkin klikkiytyä ja ristiriitoja ilmaantua, jolloin puhutaan kuohuntavaiheesta. Sen seurauksena ryhmä joutuu asettamaan tavoitteensa uudelleen. Tässä vaiheessa ryhmän roolit muodostuvat, mistä alkaa ryhmän yhteistoiminnan vaihe ryhmän vakiintuessa. Vuorovaikutus on toimivaa ja ryhmän jäsenet alkavat sitoutua ryhmän toimintaan henkilökohtaisemmin. Kypsän toiminnan vaiheessa ristiriidat pystytään ratkaisemaan ja myönteiset saavutukset lisäävät tyytyväisyyttä. (Kauppila 2000, 97)

Hyvin toimivassa ryhmässä vuorovaikutus on avointa, sen jäsenet pyrkivät ymmärtämään toisiaan ja ovat sitoutuneet ryhmän tavoitteisiin. Ryhmä toimii yhteisten sääntöjen mukaan ja sen jäsenet ovat ottaneet vastaan ryhmän antamia rooleja. Toimivassa ryhmädynamiikassa kaikkia rohkaistaan osallistumaan ja ryhmä pystyy sopeutumaan, kehittymään ja oppimaan palautteesta. (Kauppila 2000, 107)

3 Työn eteneminen

Kun lähdin suunnittelemaan ja toteuttamaan opinnäytetyötäni, tiesin tarvitsevani lisää tietoa soiton alkuopetuksesta. Musiikkileikkikoulumaailma opetussisältöineen oli minulle jo opintojen ja työkokemuksen kautta tuttua, mutta en ollut juurikaan perehtynyt alkuopetukseen tai nähnyt sitä käytännössä kuin oman tyttäreni viuluopintojen kautta.

Päätin etsiä haastateltavakseni pitkän uran tehneitä musiikkipedagogeja, jotka antavat myös alkuopetusta. Halusin pitää haastattelut vapaamuotoisina ja keskusteleovina, jotta soitonopettajilla olisi mahdollisuus kertoa vapaasti havaintojaan ja näkemyksiään. Keskityin soittimiin, joiden opinnot aloitetaan usein jo alle kouluikäisenä. Valitsin soittimet eri soitinryhmistä ja otin yhteyttä viulun-, huilun-, pianon- ja trumpetinsoitonopettajaan. Lähetin opettajille sähköpostia, jossa kysyin heidän kiinnostustaan lähteä mukaan opinnäytetyöhöni liittyvään haastatteluun. Haastateltavat

eivät saaneet haastattelukysymyksiä etukäteen, mutta he tiesivät haastattelun aiheen liittyvän musiikkileikkikouluun ja alkusoitonopetuksen väliseen yhteyteen.

Haastatteluja varten oli ensin tarpeen luoda pohjaa haastattelukysymyksille. Halusin selvittää alkuopettajien tietoa musiikkileikkikoulusta ja sen aiheisällöistä ja kysellä heidän kokemuksiaan mahdollisesta yhteistyöstä musiikkileikkikoulunopettajien ja soitonopettajien välillä. Erityisesti olin kiinnostunut kuulemaan mitkä musiikilliset valmiudet olisivat opettajien mielestä keskeisimpiä soiton alkuopetuksessa ja millä tavalla nämä valmiudet rakentuvat lapselle musiikkileikkikouluopetuksessa. Kokosin haastatteluja varten taulukon, johon keräsin keskeisiä musiikkileikkikoulussa lapselle syntyviä taitoja, joiden ajattelin olevan keskeisiä myös soitto-opinnoissa.

3.1 Taulukko välineenä

Ryhmittelin musiikin oppimisen eri aiheisältöjä toisiinsa liittyviin ryhmiin musiikin elementin sisäistämisen kannalta. Luokittelin esimerkiksi musiikin rytmi -nimisen otsakkeen alle niin musiikin rytminimiin ja rytmilukutaitoon liittyvät asiat kuin musiikin sykkeen kehollisen kokemisenkin. Samoin liikkumisen musiikin rytmin tahtiin voi ajatella sisältyvän itse asiassa musiikin rytmin ymmärtämisen ja -kokemisen taitoon. Musiikin oppiminen on hyvin kokonaisvaltaista ja sen eri osakokonaisuudet linkittyvät toinen toisiinsa ja rajojen vetäminen eri aihealueiden välille oli osin hankalaa. Luokittelu kuitenkin selkiyttää tässä tapauksessa musiikin oppimiseen liittyviä osa-alueita ja aihekokonaisuuksia, jolloin musiikkileikkikoulun ja soiton alkuopetuksen yhtäläisyyksiä on helpompi vertailla. Ryhmittely oli apuna myös haastattelutilanteissa. Pystyin sen avulla avaamaan opettajien kokemuksia mahdollisimman laajalle, sillä saatoin esittää tarkempia kysymyksiä johonkin tiettyyn musiikin osa-alueeseen ja sen oppimiseen liittyen.

Ensimmäinen kysymykseni koski opettajien tekemiä huomioita musiikkileikkikoulun käyneiden ja käymättömien lasten musiikillisten taitojen kehittymisestä. Opettajat saivat vapaasti kertoa kokemuksiaan, minkä jälkeen tarkensin kysymystä aiheisällöittäin. Jaottelin musiikilliset taidot, jotka ovat keskeisiä musiikkileikkikoulun opetussisällöissä sekä alkuopetuksessa kuuteen ryhmään; musiikin rytmiin, laulutaitoon, musiikin hahmottamiseen, motorisiin taitoihin, musiikin kokemiseen sekä musiikin sosiaalisiin taitoihin liittyen. Alla olevassa taulukossa on eriteltyinä näihin aiheisältöihin

kokoamiani musiikillisia taitoja. Esittelen luomani taulukon sisältöä tarkemmin luvussa 4.

Taulukko 1. Musiikkileikkikoulussa lapselle syntyviä musiikillisia taitoja

Aihesisältö	Musiikin elementit
Musiikin rytmi	Perussyke kehollisena kokemuksena Kehorytmit Hidas - nopea Rytminimet Rytmilukutaito
Laulutaito	Säveljonon hahmottaminen Melodialinja Äänenkäyttö Oma ilmaisu laulaen Musiikkiin eläytyminen laulaen
Musiikin hahmottaminen	Muoto Nyanssit Rytmi Alku/loppu/välisoitto Soolo - tutti Kysymys - vastaus Melodia - harmonia Karakttäri Tunnelma
Motoriset taidot	Hienomotoriikka Kehon koordinaatio Soittamien (muskarisoittimet) Musiikin kokeminen instrumentin kautta Musiikin tuottaminen instrumentin avulla
Musiikin kokeminen	Eläytyminen Mielikuvat Ilmaisu Musiikillinen keksintä Improvisointi
Musiikin sosiaaliset taidot	Ryhmätaidot Oman vuoron odottaminen Ohjeiden kuunteleminen Yhdessä tekeminen

3.2 Haastattelut

Valitsin haastateltavakseni kokeneita alkuopetusta antavia opettajia pääkaupunkiseudun musiikkioppilaitoksista. Pyrin haastattelemaan opettajia eri soitinryhmistä, jotta saisin mahdollisimman laajan kuvan alkuopetuksesta. Haastattelin neljää opettajaa, jotka antavat alkuopetusta pianon-, huilun-, viulun- ja trumpetinsoitossa. Haastattelemani trumpetinsoitonopettaja toimii soitinvalmennusryhmässä kevyeen musiikkiin painottuneessa musiikkioppilaitoksessa. Muut haastatellut opettajat toimivat klassisen musiikin opetusta antavissa musiikkioppilaitoksissa.

Toteutin haastattelut loppukeväästä 2014 vapaamuotoisin keskusteluin. Haastattelut kestivät noin 20 – 40 minuuttia ja keskustelu oli vapaamuotoista, jolloin opettajien omille kokemuksille ja näkemyksille oli tilaa. Nauhoitin haastattelut ja purin ne myöhemmin kirjoittaen niissä esiin nousseita asioita ylös. Ryhmittelin haastatteluissa esiin nousseita asioita taulukon mukaisten otsikoiden alle saadakseni kuvaa siitä kuinka hyvin sen pohjalta voisi eritellä myös soiton alkuopetuksessa olennaisia musiikillisia valmiuksia.

Haastattelukysymykset ryhmittäytyivät neljän aihealueen alle liittyen opettajien kokemuksiin ja havaintoihin musiikkileikkikoulun käyneiden lasten musiikin oppimisesta, opettajien kokemuksiin ja käsityksiin musiikkileikkikouluopetuksesta, soitonopetuksen aiheisällöistä sekä musiikkileikkikoulun ja soitonopetuksen välisestä yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Jotta opettajien näkemyksiä olisi tullut esiin mahdollisimman laajasti, käytin kokoamaani ryhmittelytaulukkoa tarkentamaan kutakin aihealuetta. Haastattelujen tuloksia esittelen tarkemmin luvussa 5.

4 Musiikin oppimisessa keskeisiä valmiuksia

Musiikin työtavat jaetaan usein lauluun, soittoon, musiikilliseen liikkeeseen, keksintään ja kuunteluun. (Hongisto-Åberg 1998, 85) Kun lähdin ryhmittelemään lapselle musiikkileikkikoulussa syntyviä musiikillisiä taitoja, jotka ovat mielestäni keskeisiä myöskin soitonopetuksessa, halusin erottaa omaksi ryhmäkseen musiikin rytmiin ja sykkeeseen liittyvät taidot. Musiikin sykkeen kehollinen kokeminen on hyvin olennaista jo ensimmäisiä pieniä kappaleita soitettaessa ja laulettaessa ja myöhemmin

edellytyksenä esimerkiksi yhteissoiton onnistumiselle. Sykkeen kautta läsnä on myös musiikin liike, suunta minne musiikki tai fraasi on menossa, mistä päästään jo musiikin kokemisen ja tulkinnan alueille.

Halusin nostaa omana ryhmänä esiin myöskin musiikin sosiaaliset taidot. Musiikkileikkikoulussa opetus tapahtuu ryhmässä, samoin kuin nykyään usein myös osa alkuopetuksesta. Musiikin kokeminen osana ryhmää, yhdessä tekeminen, toisaalta oman itsen hahmottaminen ja ilmaiseminen musiikin kautta ovat myös keskeisiä musiikkileikkikoulussa opittavia taitoja, joilla on merkitystä myös yksilön oman musiikkisuhteen kannalta.

4.1 Musiikin rytmi

Rytmitaju liittyy useiden taidollisten valmiuksien, kuten luku- ja kirjoitustaidon oppimiseen. Sisäisen rytmin löytyminen tukee motorista koordinaatiota sekä hienomotoriikkaa vaativissa tehtävissä suoriutumista. Lapsen rytmistä kehitystä voidaan edistää musiikkikasvatuksen avulla. Rytmikasvatuksen perusta on lorussa ja sanarytmeissä, edeten rytmimisiin ja rytmisoittimilla soittamiseen. Rytmin kehollista kokemista vahvistetaan kehorytmien ja liikuntaleikkien avulla. Rytmikasvatuksen tavoitteena on, että lapsi oppii ymmärtämään rytmin käsitteen elämyksellisesti sekä taidollisesti. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen, Mäkinen 1998, 25)

Musiikkileikkikoulun ensimmäinen ja jatkuva rytmisen harjoitus on musiikin perussykkeen löytäminen. Perussykkeen kehollisen kokemisen löytymistä tuetaan erilaisin harjoittein, kuten taputtamalla, marssien, sana- ja kehorytmein, soittoharjoittein sekä liikkuen. Toistoja tehdään paljon, jotta opittava asia ehtii sisäistyä. Perussykkeen täytyy olla vahvistunut kehollisena kokemuksina, ennen kuin on mahdollista siirtyä esimerkiksi ostinatoihiin. Samaa taitoa harjoitellaan erilaisin työtavoin, jotka jokainen tukevat asian omaksumista. Lapsen ikätason mukaan voidaan lisätä haastetta kehorytmein tai motorisin harjoittein. Ryhmässä yhdessä tekeminen vahvistaa oppimista.

Soiton alkuopetus vaatii hyvin paljon perusrytmien toistoon liittyviä harjoitteita. Myös soittimen kanssa lähdetään rakentamaan perusasioille. Soittimen motorikan hallitsemisen opettelu on alussa vaativaa lapselle. Oikean soittoasennon ja siihen liittyvän motorikan hakiessa vielä muotoaan, voidaan kuitenkin soittoteknisesti erittäin

yksinkertaisilla harjoitteilla tukea sykkeen löytymistä ja ylläpitämistä. Taa ja ti-ti -rytmien rytmisuhdetta toistetaan erilaisin harjoittein, jotka kuitenkin voidaan toteuttaa helpoin sormituksin tai vapailla kielillä.

Vanhemmassa alkuopetusmateriaalissa, kuten Aaronin pianokoulussa tai Siukosen viulukoulussa edetään jo hyvin pian kokonaisesti kappaleisiin, eikä rytmisiä perusharjoitteita tai soittoasennon rakentumiseen liittyviä harjoitteita ole niissä lainkaan. Vanhoissa kouluissa lähestytään soittamista hyvin tietokirjamaisesti. Niissä kerrotaan soittimen tekniset ominaisuudet, ääniala ja sävelten paikat soittimistolla. Se ei kuitenkaan palvele alle kouluikäistä lasta, eikä vasta-alkaja vielä pitkään aikaan pääse soittamaan motorisesti haastavampaa materiaalia. Innostuksen ja motivaation säilymisen kannalta on kuitenkin olennaista, että soittokoulussa on myös hauskoiksi leikeiksi naamioituja perusharjoitteita, jotka auttavat soittoasennon löytymisessä ja joiden avulla päästään soittamaan, vaikka soittotaitoa vasta aloitellaan.

Uudemmissa soittokouluissa, kuten Vivo-sarjan pianokoulussa ja Viulun soi- sarjassa on paljon leikinomaisia soittoasennon harjoituksia sekä perusrytmiharjoituksia ja niihin liittyviä pieniä kirjallisia tehtäviä, jotka sopivat myös alle kouluikäiselle. Uudemmissa soittokouluissa on myös kiinnitetty paljon huomiota helppojen kappaleiden säestyksiin. Hyvän säestyssovituksen avulla kappaleeseen rakentuu hieno tunnelma ja kun siihen lisätään vaikkapa dynamiikkaeroja tai vaihdellaan melodian karaktääriä, tulee oppilaalle kokemus hienosta musiikillisesta elämyksestä, vaikka oma soittotaito ei siihen vielä yksinään riittäisi. (Jääskeläinen & Kantala 2003)

Alkuopetuksen ryhmätunneilla sykkeen kokemisen tärkeys korostuu entisestään. Lapsi huomaa kuinka tarkan rytmien ylläpitäminen on välttämätöntä, jotta yhteissoitto onnistuisi. Ryhmän kanssa soittaminen motivoi osaltaan huolellisuuteen, sillä rytmien täsmällisyys on edellytyksenä yhteissoiton sujumiselle. (Linna 2003, 17) Oppilas huomaa, että opettaja jakaa neuvoja tasaisesti kaikille oppilaille ja että vaikeat paikat vaativat harjoittelua ihan jokaiselta. Yhdessä onnistuminen myös palkitsee moninkertaisesti. (Koivusalo 2003, 34)

4.2 Laulutaito

Laulutaito on keskeisiä musiikkileikkikoulussa harjoiteltavia asioita. Musiikkikasvattaja antaa lapselle terveen ja luonnollisen laulutavan mallin ja rohkaisee ja innostaa lasta

oman äänen löytämiseen. Laululla on monta merkitystä. Laulaminen rauhoittaa lasta ja kiinnittää lapsen tarkkaavaisuuden, ja usein ohjeet ja siirtymät tulevat paremmin sisäistetyksi laulaen. Se liittyy toisaalta opittavaan lauluohjelmistoon ja suomalaisen kulttuuriperimän siirtämiseen sukupolvelta toiselle. Laulaminen on yhteisöllisyyttä luovaa, mutta se on myös tärkeä osa itseilmaisua. Laulun kautta voi tutkia omaa ääntään ja sen ulottuvuuksia. Laulu on tärkeä ja luontainen kanava musiikilliseen itseilmaisuuksiin ja sen pohjalta rakentuu esimerkiksi myöhempi soittotaito. (Linna 2003, 13) Terveen laulutavan kautta löytyy myös oikean äänenkäytön malli.

Musiikkikasvattajalla on suuri vastuu lapsen äänenkäytön ja laulutaidon kehittämisestä. Laulamisen opettamisessa täytyy aina pitää mielessä itseilmaisun näkökulma. Laulaminen on yhtä luontevaa kuin puhuminen, ihmiselle tärkeä ilmaisukanava ja voimavara, eikä lapsen luontaista tarvetta käyttää ääntään saa koskaan arvostella. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1998, 106)

Laulamalla voi monipuolisesti ilmentää musiikin peruselementtejä ilman apuvälineitä. Erilaisia äänenkäyttötapoja kokeillaan kuuntelemalla ja tuottamalla erilaisia ääniä, laulamalla eri tunnetiloja ilmentäen, eläytyen jonkin hahmon tai teeman mukaiseen äänenkäyttöön. Laulamista opetellaan kaikulaululla, kysymys - vastaus -leikein, sanarytmien, melodiakulun tai kuullun avulla. Laulava käsi auttaa hahmottamaan äänenkorkeutta.

Alkusoitonopetuksessa käytetään paljon tuttuja lastenlauluja, jolloin lapsen on helpompi lähteä opettelemaan kappaletta soittimen kanssa. Tutun laulun työstäminen myös tukee innostuksen säilymistä. (Koivusalo, 2003, 32). Laulun tunteminen auttaa jaksottamaan myös soitettua musiikkia hengityksen avulla. (Linna, 2003, 20). Erityisesti jousisoittajille puhtaan ja terveen laulutavan oppiminen ja sisäinen kuuleminen on tärkeää. (Saaristo, 2003, 34).

Laulamaan rohkaistumisen myötä löytyy myös muu musiikillinen itseilmaisua. Reippaan laulutavan avulla rohkea itseilmaisua välittyy myös soittoon. (Saaristo 2003, 34) Ryhmässä laulaminen valmistaa muuhunkin kokeilemiseen ja heittäytymiseen, minkä voi ajatella valmentavan myös esiintymiseen ja ilmaisutaitoon. Opettajan on huolehdittava luovan ja kannustavan ilmapiirin syntymisestä, jolloin ryhmässä on turvallista kokeilla. (Linna 2003, 19)

4.3 Musiikin hahmottaminen

Musiikin elementit sisältävät rytmin, muodon, harmonian, melodian, dynamiikan ja sointiväriin, joihin tutustutaan musiikkileikkikoulussa elämysten avulla ja harjoitetaan leikin keinoin. (TPM 2002, 9) Lapsi oppii musiikkia peruskäsitteistä muodostettujen musiikillisten työtapojen ja vastakohtaparien, kuten hidas – nopea tai korkea - matala, avulla. Opetuksessa painottuvat yhteinen tekeminen ja vuorovaikutus valmista musiikillista kokonaisuutta kohti edeten. Varhaisiän musiikkikasvatuksessa lähdetään liikkeelle lapsen omista lähtökohdista ja edetään tavoitteellisesti tasolta toiselle. (Marjanen 2009. 388)

Musiikki sisältää paljon käsitteitä, jotka musiikkileikkikoulussa opitaan kokemuksellisesti. Musiikin käsitteitä voi hahmottaa liikkeen avulla esimerkiksi nostamalla käsiä korkealle ilmaan säveltason noustessa ja laskemalla alaspäin sävelkulun mukana. Musiikin elementtejä voi hahmottaa myös mielikuvin. Suuri karhu liikkuu raskaammin ja hitaammin kuin kevyt ja vikkela jänis. Sointivärejä ja karaktäärejä kuuntelemalla voidaan havainnoida erilaisia musiikin käsitteitä kuulonvaraisesti. On helppo erottaa esimerkiksi marssi ja valssi toisistaan kuullun musiikin perusteella. Muita käsitteitä ovat hiljaa - voimakkaasti, voimistuen – hiljentyen, soolo - tutti, duuri - molli, kiihtyen - hidastuen. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1998, 23)

Musiikkileikkikoulussa opitaan musiikin käsitteistöä ensi sijaisesti kokemuksellisesti. Musiikin eri elementtejä ja ilmiöitä ei välttämättä sanallisteta tai käsitteellisteta missään vaiheessa, vaan opetusta toteutetaan elämyksellisyyttä vaalien. Yksittäisen musiikkileikkikoulunopettajan pedagoginen näkemys vaikuttaa siihen, minkä verran asioita nimetään ja minkälaista käsitteistöä musiikkileikkikoulussa käytetään. Musiikkileikkikoulusta soitonopetukseen tulevat lapset eivät välttämättä ole tottuneet käyttämään yhteistä käsitteistöä soitonopettajan kanssa. (Saaristo 2003, 37)

4.4 Motoriset taidot

Musiikkileikkikoulussa kiinnitetään erityistä huomiota lapsen motoriseen kehitykseen. Sitä tukevat erilaiset laululeikit, kehorytmiharjoitukset sekä liikuntaa ja musiikkia yhdistävät harjoitukset. Kehorytmit tuovat leikin kautta iloa ja haastetta kappaleiden laulamiseen ja tukevat kehon hahmotusta. Kehon keskiviivan ylittävät harjoitukset

kehittävät lapsen koordinaatiota erityisesti. Parin kanssa tehtävät harjoitteet auttavat hahmottamaan omaa kehoa suhteessa toisen kehon liikkeisiin.

Liikunta on lapselle helpoin tapa ilmaista kokemaansa musiikkia (Saaristo 2013, 6) Liikuntaleikkien avulla tutustutaan kehon ulottuvuuksiin, mennään ääriasentoihin ja liikutaan eri tavoilla tilassa. Liikuntaharjoitukset opettavat myös avaruudellista hahmottamista, lapsen hahmottamista itseään suhteessa tilaan ja sen ulottuvuuksiin. Kantele- ja soitinvalmennusryhmissä tehdään paljon hienomotoriikkaa tukevia sormiharjoituksia ja -leikkejä. Viikoittainen harjoitteiden toistaminen tukee lapsen motorista kehittymistä ja kehonhallintaa, mikä on hyödyksi soitto-opintoihin siirryttäessä. (Utriainen 2013, 11)

Musiikkileikkikoulussa tehdään monipuolisesti erilaisia ja eri aisteja ruokkivia motorisia harjoitteita leikin muodossa. Vuorovaikutusleikit opettavat lasta ottamaan huomioon toisia, hallitsemaan liikkeitään ja voimankäyttöään suhteessa toisiin lapsiin. Rytmileikit liittyvät sykkeen ja kehon koordinaation yhdistämiseen, marssien, taputtaen ja sanarytmein. Koordinaatioleikit harjoittavat perusliikuntataitoja, reaktiotaitoja, hienomotoriikkaa sekä keskiviivan ylitystä. (Utriainen 2013, 12) Tuntiin sisältyy paljon vaihtelua tilankäytön ja opetusmateriaalin suhteen sekä vaihdellen fyysistä aktiivisuutta ja keskittymistä vaativia harjoitteita. Liikunnalliset harjoitteet auttavat lasta keskittymään tarkkaavaisuutta vaativiin harjoituksiin. (Linna 2003, 22; Utriainen 2013, 14)

Soiton aloittaminen vaatii tiettyjen motoristen taitojen kypsymistä, jotta oikea soittoasento löytyisi. Esikouluikäinen lapsi on kehityksellisesti hyvässä vaiheessa aloittamaan soitto-opinnot. Lapsen kädet ovat pehmeät ja muovautuvat helposti luontevaan ja rentoon soittoasentoon. (Koivusalo 2003, 32) Esimerkiksi viulunsoitossa on löydettävä kummankin käden oma tehtävänsä ja toisaalta jousikäden oikea ote ja liike. Tätä varten on monessa viulunsoiton alkeiskoulussa omia harjoitteita jousikäden vahvistamista varten. (Lannes-Tukiainen 2003) Pianisteille on tärkeää soittoasennon rentous, kämmenen pehmeys ja sormien eriytyminen. Uudemmissa pianokouluissa on myös sormileikeille omat harjoitteensa. (Jääskeläinen & Kantala 2003)

4.5 Musiikin kokeminen

Luovuuden lähtökohtana voidaan pitää lapsen ihmettelyä. Lapselle tulisi antaa mahdollisuuksia omaan oivaltamiseen, sillä se kehittää luovuutta ja ajattelun

joustavuutta. Oivaltaminen vahvistaa itsetuntoa, mikä motivoi opettelemaan uutta. Lapsi on itse aktiivinen hankkimaan tietoa maailmasta, mutta aikuisten tarjoamat monipuoliset virikkeet ovat hyvin tärkeitä hänen ajattelunsa kehittymiselle. (Ojanen, Ritmala, Siven, Vihunen & Vilen 2010, 139)

Musiikkileikkikouluopetus tarjoaa lapselle elämyksiä musiikin avulla. Musiikkileikkikoulussa voi lapsen näkökulmasta syntyä mitä vaan. Tunnin aihe tai tarina vie mukanaan ja lapsi saa elää kokemuksellisesti tunnin vaiheet osana teemallista kokonaisuutta. Musiikkileikkikoulussa voi tehdä musiikkia mistä vaan. Voidaan koputella lattiaa, soittaa paperia, tuottaa itse vaikkapa tuulen tai ukkosen ääntä, keksiä itse mihin tarina voisi olla menossa ja mitä siinä voisi tapahtua. Tarina voidaan myös säveltää lauluksi tai muuttaa se liikkeiksi ja tanssiksi. Improvisoimalla lapsi voi kokeilla miltä joku tunnelma voisi kuulostaa, kokeilla soittamisen nyansseja, hakea rytmistä vaihtelua ja karaktärejä ja keksiä uusia tapoja soittaa. Elämyksellisyyden avulla lapsen saa keskittymään aktiiviseen kuuntelemiseen.

Musiikkileikkikoulussa pyritään usein jollain lailla visualisoimaan laulun tai teeman aihe. Välineinä voi olla sorminukkeja, erilaisia esineitä, ääniä, tai laulun voi myös piirtää. Aistileikkien kautta harjoitellaan erilaisiin rooleihin ja tunnelmiin eläytymistä erilaisten materiaalien, esimerkiksi huivien avulla. (Utriainen 2013, 13) Teema ja tunnin kokonaisuus yhdistää erilaiset musiikin työtavat osaksi samaa aihetta, mikä syventää musiikillista kokemusta. Samaa aihetta voidaan työstää laulaen, taputtaen, soittaen, liikkuen, kuunnellen ja eläytyen, jolloin musiikilliset taidot rakentuvat osana kokoniselämystä. Eläytyminen tuo musiikin tulkinnallisen puolen esiin ja sitä kautta löytyy myös lapsen oma musiikillinen ilmaisu. Elämyksellisyyden vaaliminen syventää lapselle syntyvää musiikkisuhdetta. (Saaristo 2003, 32) Vaikuttavat musiikilliset kokemukset tukevat lapsen persoonallisuuden kehittymistä sekä yksilönä että osana ryhmää. (Linna 2003, 23)

4.6 Musiikin sosiaaliset taidot

Kaveri- ja ystävyysuhteet ovat lapselle tärkeitä. Vertaisryhmässä lapsi voi kokeilla erilaisia rooleja ja oppia yhteisen toiminnan sääntöjä. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1998, 49) Musiikkileikkikoulussa lapsi oppii toimimaan osana ryhmää. (Saaristo 2003, 36) Ryhmässä toimiminen on lapselle tärkeää. Yhdessä tehden kokemus vahvistuu ja syventyy, kun oppimisen ilon voi jakaa kavereiden

kanssa. Ryhmässä toimiessa opitaan antamaan myös kavereille tilaa ja näkemään erilaisia tapoja olla ja toimia. Toiset kaipaavat ryhmän luomaa turvaa, toiset kavereiden tuomaa kannustusta, jotkut pitävät kilpailemisesta. (Ikonen 2000, 66; Saaristo 2003, 36) Ryhmässä toimiminen luo sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja rakentaa ystävyyssuhteita sen jäsenten välille. (Koivusalo 2003, 34)

Nykyisin osa soiton alkuopetuksesta tapahtuu hyvin usein ryhmässä. Usein viikossa on yksi oma soittotunti ja yksi yhteissoittotunti. Opetuksen määrä kaksinkertaistuu ja opettaja tutustuu lapseen paremmin tavatessaan häntä useammin. (Koivusalo 2003, 32) Lapsi saattaa näyttäytyä ryhmässä ihan erilaisena kuin yksityistunneilla. (Koivusalo 2003, 33). Luottamuksellisen suhteen rakentaminen lapseen ja hyvän ilmapiirin luominen on tällöin helpompaa. Opettajan on myös helpompi löytää oikea tapa opettaa lasta. (Linna 2003, 19)

Ryhmäopetuksessa voi opettaa saman asian yhdellä kertaa useammille oppilaille ja ryhmässä rytmisen tarkkuuden tärkeyden ymmärrys korostuu. (Koivusalo 2003, 33). Ryhmässä toimiminen tuo mukanaan myös haasteita. Kuinka toimia jos ryhmän jäsenten etenemisvauhti on hyvin erilainen? Kuinka pitää työrauhaa yllä, kun välillä pitää kiinnittää huomio kokonaan yhteen lapseen? Lapsen näkökulmasta ryhmäopetuksessa on paljon hyvää. Lapsi saa toimia yhdessä kavereiden kanssa ja jakaa myös pettymyksiä yhdessä. Lapsi näkee, että opettaja opastaa myös muita ja että muillekin jotkut asiat tuottavat vaikeuksia. (Koivusalo 2003, 34)

Musiikkileikkikouluin käyneelle lapselle on luontevaa jatkaa musiikkiharrastusta soittopintoihin. Lapselle on muodostunut musiikillisia ja sosiaalisia valmiuksia soitonopiskeluun ja omakohtainen suhde musiikkiin. Toisaalta lapsi saattaa käsittää musiikkileikkikoulun ja soitonopetuksen erillisinä asioina. (Saaristo 2003, 32) Yhteistyö musiikkileikkikoulusta tulleiden lasten vanhempien kanssa on helpompaa, kun vanhemmille on jo muodostunut käsitys musiikin harrastamisesta. (Saaristo 2003, 36) Toisaalta soitonopiskelussa on rakennettava uudenlainen rytmi päivään, sillä soiton opiskeluun kuuluu myös kotiharjoittelu, mikä vaatii aktiivisuutta myös lapsen vanhemmilta.

5 Haastatteluissa esiin nousseita asioita

Haastatteluissa pyrin käymään läpi musiikkileikkikoulussa opetettavia aiheisältöjä ja sitä olivatko soitonopettajat tehneet huomioita lasten oppimisesta näihin aihealueisiin liittyen. Opettajat kokivat osin haasteelliseksi eritellä taitoja ja valmiuksia, joita juuri musiikkileikkikoulu olisi antanut lapselle. Varsinkin suhteessa musiikkiin eläytymiseen pohdittiin lapsen persoonallisuuden vaikutusta siihen, miten luonteenomaista se hänelle on.

Musiikkioppilaitoksissa työskentelevät opettajat kertoivat näkevänsä selvän eron pääsykokeeseen tulevien lasten musiikillisissa valmiuksissa musiikkileikkikoulun käyneiden ja käymättömien lasten välillä. Näistä valmiuksista mainittiin erityisesti rytmitaputukset ja -toistot sekä niihin liittyvän koordinaation, mitkä olivat selvästi helpompia lapsille, joilla oli musiikkileikkikoulutaustaa. Musiikkileikkikoulun käyneet lapset myös lauloivat reippaammin ja rohkeammin.

Haastatteluiden perusteella opettajat tekivät huomioita useista valmiuksista, joita oppilaat olivat musiikkileikkikoulussa omaksuneet. Koettiin, että lapsilla oli hyvät valmiudet soitonopiskeluun. Eräs haastateltava kuvaa asiaa näin:

”Eli mun kokemus on, että muskarijengillä on erittäin hyvät valmiudet.”

Suhde musiikkiin oli syntynyt jo musiikkileikkikoulussa:

”Ja se on mun mielest mukava kans, ku hirveen usein lapset sanoo: me tehtiin tällast muskarissa. Jo niinku ekalla tunnilla kun avaa flyygelin, tää on ollu muskarissa kun me soitettiin kannelta. ... jää mieleen Et se on ollu elämys ja kokemus.”

5.1 ”Me on laulettu tätä muskarissa!”

Laulu luo pohjan soitto-opinnoile. Ennen kuin kappaletta päästään soittamaan, täytyy sen olla lapselle tuttu. Pienellä aloittelijalla ei ole vielä nuotinlukutaitoa ja kappaleita lähdetään työstämään korvakuulolta tai matkimalla. On tärkeää, että lapsella on kuulokuva soitettavasta kappaleesta, ja että soittamista voidaan lähteä hakemaan sisäisen kuulemisen kautta.

”Laulu myös erityisesti. Et mä laitan niinku porukan, jopa ne biisit myöhemmin ku sulla on useempi ääni siinä. Mennään niinku sillä rytmisellä ahiolla aluks läpi. Et mä pyydän niitä laulaa. Et ne laulas ne kaikki aksentit. Samalla mä voin selvittää mikä se signaali on täällä.”

Kaikki haastatteleman opettajat nostivat esiin musiikkileikkikoulussa laulettavan lauluohjelmiston tärkeyden. Moni soiton alkeismateriaali pohjautuu alussa vanhoille lastenlauluille ja opettajat kokivat työtään huomattavasti helpottavana sen, että kappaleet olivat jo ennestään tuttuja lapsille. Lauluihin saattoi liittyä myös jo lähtökohtaisesti positiivinen ajatus: ”Me on laulettu tätä muskarissa!”, minkä opettajat kokivat suurena motivaationaalisenä etuna siinä vaiheessa kun kappaletta aletaan työstää soittimen kanssa. Haastatellut opettajat kokivat myös, että musiikkileikkikoulun käyneet lapset ovat yleisesti ottaen aktiivisia musiikin suhteen ja tottuneita lähtemään mukaan erilaisiin harjoitteisiin.

Ryhmässä laulamaan tottuneet lapset ovat rohkeampia ilmaisemaan itseään musiikillisesti, kun laulun jo soiton yhdistäminen on jo ennestään tuttua. Esimerkiksi viulun- tai pianonsoitossa voidaan yhdistää soittaminen ja laulaminen tukemaan melodian ja rytmin löytymistä.

”Ehkä se rohkeus, et on tottunu tekee sitä...ettei olis sellaista että ei kehtaa... Mutta että ois se rohkeus ja semmonen että tää nyt tehdään tää kuuluu tähän juttuun...Ja sen ehkä huomaakin tota nois pikkulapsissa että ketkä on niinku tottunu laulaa että niitä ei tarvitse ees pyytää niinku laulaa mukana sitten ku soitetaan.”

Klassisen, vanhan lastenlauluohjelmiston säilyttämistä musiikkileikkikoulun lauluvalikoimassa toivottiin, sillä moni alkukouluista perustuu vanhoille lastenlauluille. Samoin tärkeänä pidettiin myös puhtaan ja terveen laulutavan ja äänenkäytön mallin antamista lapsille. Erityisesti viulunsoitossa sisäisellä kuulemisella ja laulun puhtaudella on paljon merkitystä.

5.2 Musiikin kokeminen kehossa näky

Alkusoitonopetuksessa keskitytään aluksi pieniin rytmisiin harjoituksiin vapailta äänillä. Puhallinsoittajat keskittyvät alussa äänentuottoon ja aloittavat hitaammilla aika-arvoilla. Alusta asti läsnä on rytminen tarkkuus ja sykkeessä pysyminen. Soiton alkuopetuksessa lähdetään liikkeelle pienistä kuunneltavista ja toistoa sisältävistä harjoitteista. Uutta opetellaan vähän kerrassaan jo sisäistettyjen taitojen päälle.

”Mahdollisimman yksinkertasesena koittaa pitää. Nehän on sinänsä äärimmäisen monimutkaisia juttuja mitä tuolla kehossa ja aivoissa tapahtuu mut et miten sä opetat sen ni kyl mä haluun pitää sen aika simpelinä.”

Viulun- ja pianonsoiton alkuopetuksessa tehdään paljon rytmitaputuksia taa- ja ti-ti - aika-arvoin. Haastatteleman opettajat kertoivat, että rytmiminimet olivat usein tuttuja jo ennen soittotuntien alkamista, mistä oli helppo ja mukava jatkaa lapsen soiton opinnoissa.

Perussykkeessä soittaminen ja pulssin kehollinen kokeminen nousivat esiin taidoissa, joita musiikkileikkikoulussa oli omaksuttu. Musiikin tuntemista omassa kehossa pidettiin perustana soitto-opinoille ja taitona, jolle kaikki myöhempi rakentuu.

5.3 Elämyksellisyyden jatkuminen tärkeää

Haastatteleman opettajat nostivat esiin myös rohkeuden heittäytyä kokemaan musiikkia. Moni pohti lapsen persoonallisuuden vaikutusta tähän, mutta haastateltavat mainitsivat näkevänsä musiikkileikkikoulun käyneissä oppilaisissa tottumusta lähteä tekemään musiikkia erilaisin työtavoin ja harjoittein. Elämyksellisyyden jatkumisen tärkeys myös soittonopiskelussa nousi esiin ja se, että se voisi musiikkileikkikoulun tapaan jatkua myös soitto-opinnoissa.

”Ja elämyksellisyys, et lähteä sen kautta. Se on musta tosi tärkeätä. Niinku et jatkaa niinku sillä tavalla sitä oppimista. Et tulee se elämys ensin ja sitten käydään siihen käsitteistöön ja tietoon. Että jos ja kun sitä on muskarissa tehty niin ihan samalla tavalla pyrin itekin jatkaan.”

Yksi haastatelluista mainitsi käyttävänsä paljon musiikkileikkikouluun suunniteltua materiaalia alkeisopetusmateriaalina ja tekemällä sitä myös itse tarpeen mukaan. Elämyksellisyys saisi jatkua musiikkileikkikoulusta soittotunneille. Teemat ja kokonaisuudet opetuksessa ja leikinomaisuus oppimisessa ovat tärkeitä innostuksen ylläpitämisessä.

”Mut et toi vois olla niinku sellanen ku muskarissa on kuitenkin aina tosi taitavasti tehään kokonaisuuksia laaditaan ja niille tunneille ja teemoja ja kaikkee tämmöstä. Ja just se semmonen niinku mielikuvituksellinen elementti, niin sen säilyttäminen kaikkialla muualla ni se ois mun mielestä se tärkein juttu mitä niinku tavalliset opettajat vois oppia sieltä.”

5.4 Ryhmässä toimiminen on taito

Lähes kaikki haastattelemi opettajat nostivat esiin myös musiikin sosiaaliset ja ryhmässä toimimisen taidot. Alkeisopetukseen sisältyy hyvin usein myös ryhmätunteja ja opettajat kokivat ryhmässä toimimisen taitojen näkyvän musiikkileikkikoulussa olleiden lasten kohdalla. Lapset osaavat toimia ryhmässä, jota ohjaa vain yksi aikuinen, osataan odottaa vuoroa ja musisoida yhdessä.

Haastattelemi viulunsoitonopettaja käytti ryhmätunnilla lisäksi laattasoittimia, jolloin yksittäisen oppilaan ohjaamiseen jäi enemmän aikaa. Musiikkileikkikoulussa käyneille lapsille yhdessä musisoiminen oli jo ennestään luontevaa ja tuttua ja opettajan oli helppo yhdistää tunneilla viulun- ja laattasoittimien soitto. Musiikkileikkikoulun käyneille lapsille sointuasteet mansikka-, mustikka- ja lakkanimin olivat myös jo ennestään tuttuja ja helpottivat sointujen löytymistä silloin kun säestykseen lisättiin harmonioita.

Haastatteluissa pohdittiin musiikillista jatkumoa myös teorian puolelle. Haastattelemi huilunsoitonopettaja toivoi teorianomaista tukiainetta soittotuntien rinnalle, musiikkileikkikoulun jatkeeksi. Tällaisia monin eri nimin toimivia musiikkivalmennusryhmiä onkin jo perustettu monissa musiikkioppilaitoksissa. Haastatteluissa pohdittiin myös yhteisen kielen ja käsitteistön käyttämistä, jolloin lapselle jo musiikkileikkikoulusta tutut käsitteet ja termit jatkuisivat samoina soittotunneilla.

5.5 Motoriikka, liike ja musiikki

Musiikin kokonaisvaltainen kokeminen ja tekeminen musiikkileikkikoulussa näkyvät lapsen kehontuntemuksessa. Haastattelemi trumpetinsoitonopettaja kertoo havainneensa musiikkileikkikoulusta tulleiden lasten olevan kehollisesti hyvässä vaiheessa alkamaan soiton opinnot. Hän kokee, että lasten hengitys on paremmin auki, kehon kokemus on olemassa ja kehon elastisuus on hyvässä mallissa soittoasennon motoriikan rakentamista varten.

Motoristen ja koordinaatiota harjoittavien harjoitusten ja leikkien tekemistä pidettiin tärkeänä soiton opinnoissa. Soittoasennon löytyminen ja automatisoituminen vaatii monipuolista kehonhallintaa ja paljon harjoitusta ja toistoja.

”Se on nimenomaan, että se alitajunta ja keho soittaa sitä instrumenttia ja ne pitää koodata sinne järjestelmään omaks aivokartoikseen jotta ne tulee.”

Haastattelemani viulunsoitonopettajan mukaan musiikkileikkikoulun käyneet lapset ovat rohkeampia liikkumaan musiikin mukana. Viulisteille musiikin liikkeen kokeminen jousikäden liikkeessä on tärkeää, mihin liittyen viulunsoiton opinnoissa tehdään paljon erilaisia liikkumisharjoituksia. Musiikkileikkikoulun käyneet lapset lähtevät helposti mukaan liikuntaleikkeihin ja erilaisiin harjoitteisiin, eikä niitä pidetä outona.

5.6 Kuuntelemaan pitää oppia

Varsinkin puhallinsoitinten opettajat toivat esiin melodialinjan hahmottamisen tärkeyden. He myös toivoivat asteikkojen hahmottamisen aloittamista jo musiikkileikkikoulussa.

Haastattelemani trumpetinsoitonopettaja toivoi myös erilaisille soittimille ja sointiväreille altistamista ja painotti kuuntelun tärkeyttä. Nykyisin musiikki on musiikkivideoiden kautta paljon myös visuaalista. Trumpetinsoiton opettaja pohti, että onko korva tottunut kuuntelemaan musiikkia. Soittoa ja sointia täytyy opetella kuuntelemaan, sillä sitä soitto on. Erilaisten soittimien sointivärien kuunteleminen auttaisi myös lapsen soitinvalinnassa.

5.7 Yhteistyötä opettajien välille

Kaikki opettajat toivoivat lisää yhteistyötä musiikkileikkikoulunopettajien kanssa. Toisaalta nostettiin esiin ajan rajallinen määrä ja se, miten osa alkuopetuksen tunneista menee myös yhteissoittoon, esiintymisiin ja erilaisiin projekteihin. Musiikkileikkikoulunopettajien osaamista arvostettiin, erityisesti erilaisten oppijoiden kohtaamisen taitoja sekä ryhmäopetuksen taitoja, sillä moni soitonopettaja koki ryhmälle suunnittelemisen työlääksi ja aikaa vieväksi. Haastattelujen pohjalta kävi ilmi, että musiikkileikkikoulunopettajien ideoita oltaisiin hyvin valmiita ottamaan vastaan ja että yhteistyötä toivotaan, mutta ideointi- ja suunnitteluapua toivottaisiin nimenomaan musiikkileikkikoulunopettajilta.

Huilunsoitonopettaja nosti esiin toiveen siitä, että aloittelevat soitonopiskelijat ja musiikkivalmennusryhmäläiset voisivat tehdä kevään lukukauden aikana yhteistyötä. Syksyllä voitaisiin harjoitella yhteisiä kappaleita ja soittaa niitä yhdessä keväällä, kun

soittimen äänentuoton kanssa on jo päästy syksyn verran vauhtiin. Opettajat kokivat tärkeänä sen, että samanikäiset esittävät samanikäisille. Tätä kautta löytyy uusia soittajia eri soittimiin. Erilaisia soitinpolkuja ja -esittelyjä järjestetäänkin jo useassa musiikkioppilaitoksessa. Kun lapsen saa itse syttymään soittimesta, päästään ihan eri tavalla alkuun soitonopetuksessa. Yhden haastateltavan kanssa pohdittiin myös sitä, että miksi musiikkiopintoihin ei voisi pyrkiä pitkin vuotta silloin kun lapsen innostus on suurimmillaan. Loppukeväästä perheissä ollaan usein muutenkin väsyneitä ja syksyn musiikkiopintoihin pyrkiminen saattaa jäädä.

Muita esiin nousseita yhteistyöehdotuksia oli yhteisten laulujen sopiminen ja saman materiaalin käyttäminen, jolloin musiikillinen jatkumo veisi musiikkileikkikoulusta soittotunneille ja tutun laulun työstäminen voisi jatkua oman soittimen kanssa. Haastatellut opettajat toivoivat myös kuulevansa musiikkileikkikoulunopettajan näkökulmaa lapsikohtaisesti muun muassa soitinvalinnassa. Musiikkileikkikoulunopettajat tuntevat hyvin muun muassa lapsen motoriset valmiudet ja persoonan ja osaavat arvioida myös esimerkiksi soitonopettajan ja lapsen temperamenttien yhteensopivuutta.

Haastattelemani opettajat pohtivat myös vanhempien ja koko perheen sitouttamisen tärkeyttä lapsen musiikkiharrastukseen. Soitinesittelyistä herännyt lapsen oma innostus ei välttämättä yksin riitä viemään viestiä kotiin. Soitto-opintojen ja musiikkileikkikoulun välillä on myös eroa siinä mitä vanhemmilta vaaditaan lapsen musiikkiharrastuksen tukemisessa. Soittotunneilta tulee läksyjä ja harjoittelun kanssa tarvitaan myös vanhempien sitoutumista ja tukea tuomaan harjoittelu osaksi päivärutiinia.

6 Johtopäätökset

Haastattelujen mukaan musiikkileikkikoulusta on paljon hyötyä lapsen tulevissa soitto-opinnoissa. Musiikkileikkikoulussa on herännyt innostus musiikkiin ja lapsen musiikkisuhde on jo syntynyt, mikä auttaa motivaation ja innostuksen säilymisessä soitto-opintoihin siirryttäessä. Haastattelujen mukaan musiikkileikkikoulun käyneiden lasten musiikkielämykset näkyivät myös musiikkileikkikoulusta tuttujen laulujen kohdalla. Soitonopettajan on helppo lähteä opettamaan kappaletta, joka on jo valmiiksi tuttu ja johon liittyy jo lähtökohtaisesti positiivinen ajatus. Kappaleen tuttuus auttaa oppimista myös sisäisen kuulemisen ja sykkeen kokemisen kautta.

Haastateltavien opettajien mukaan lasten valmius laulamiseen ja erilaisten harjoitteiden ja työtapojen käyttämiseen oli nähtävissä selkeästi. Musiikkileikkikoulussa olleet lapset osasivat liittää luontevasti esimerkiksi laulun ja soiton keskenään, samoin kuin monenlaiset liikkeelliset ja mielikuvalliset harjoitteet työstettävään kappaleeseen liittyen. Sykkeen kokeminen oli läsnä kehossa, samoin kuin kehon aukinaisuus soittoasennon, hengityksen ja soittamiseen liittyvän motoriikan harjoittamista varten. Haastatteluista kävi myös ilmi, että musiikkileikkikoulua käyneiden lasten kokemus ryhmässä toimimisesta oli eduksi. Ryhmäopetustunnilla osattiin toimia yhden aikuisen ohjauksessa ja odottaa omaa vuoroa.

Haastatteluissa nousi esiin musiikkileikkikoulunopettajien arvostus ryhmäopettajina, erilaisten oppijoiden kohtaajina ja lasten, heidän kehityksensä sekä soitonopiskeluvalmiuksien tuntijana. Musiikkileikkikoulunopettajien taitoja ryhmäopetuksessa arvostettiin, samoin kuin heidän osaamistaan elämyksellisen ja temaattisen musiikinopetuksen asiantuntijoina.

Musiikkileikkikouluun toivottiin soittimiin ja sointiin tutustumista sointiväriin kuuntelun kautta. Osa haastatelluista opettajista piti asteikkojen ja melodialinjan hahmottamista tärkeänä. Varsinkin puhallinsoitinten kohdalla tämä nousi esiin. Yksi haastatelluista opettajista toivoi solfanimien käytön opettelua musiikkileikkikoulussa.

Yhteistyötä musiikkileikkikoulun ja instrumenttiopettajien välillä toivottiin. Haastatteluissa nousi esiin esimerkiksi samojen laulujen sopiminen ja käyttäminen ja yhteistyöprojektit, joissa tuodaan yhteen musiikkivalmennusryhmäläisiä ja pieniä soitinten vasta-alkajia.

7 Pohdinnat ja kehittämissuhteet

Opinnäytetyötäni tehdessäni mieleeni alkoi nousta idea lapsen ”musiikillisesta kasvatussuunnitelmasta”. Samoin kuin päiväkodista kouluun siirryttäessä päiväkodin henkilökunta kommunikoi lapsen tulevan opettajan kanssa hänen persoonallisuudestaan ja kouluvalmiuksistaan, olisi mielestäni erittäin hyödyllistä jakaa vastaavalla tavalla tietoa lapsen musiikkileikkikoulun opettajan ja tulevan soitonopettajan välillä. Musiikkileikkikoulun opettaja oppii tuntemaan lapsen ja hänen

perheensä musiikkileikkikouluvuosien aikana hyvin ja hänellä on valtavasti tietoa lapsen kehityksestä, valmiuksista, persoonallisuudesta, motivaatiosta, mielenkiinnonkohteista, vahvuuksista, suosikkilauluista, -leikeistä ja -harjoitteista, oppimistavasta jne. Musiikkileikkikoulun opettaja voisi myös olla pohtimassa lapsen soitinvalintaa, mikäli lapsella itsellään ei olisi selkeää käsitystä asiasta. Hän voisi arvioida lapsen persoonan ja musiikillisten ja motoristen valmiuksien pohjalta lapselle sopivaa instrumenttia. Hän osaisi myös arvioida lapsen ja tulevan opettajan temperamenttien yhteensopivuutta, sillä soitto-opinnoissa muodostuu usein yli kymmenen vuoden suhde soitonopettajan ja lapsen välille ja myös temperamenttipiirteillä on merkitystä sen onnistumisessa.

Hyvin helposti käyttöön otettavissa olisi musiikkileikkikoulun opettajien ja instrumenttiopettajien yhteisestä materiaalista sopiminen. Musiikkileikkikoulussa voisi olla työn alla eri soitinten alkuopetukseen soveltuvia kappaleita, samoin kuin instrumenttiopettajalla olisi hyvä olla vaikkapa lista lapsen musiikkileikkikoulussa laulamista ja soittamista lauluista. Samaan materiaaliin pohjaavassa opetuksessa olisi muitakin hyötyjä, esimerkiksi yhtenäisten käsitteiden käytössä, tuttujen harjoitteiden jatkamisessa ja jalostamisessa soiton opetuksessa tarvittaviin taitoihin.

Yhteisen materiaalin käyttöä puoltaisi myös se, ettei monen alle kouluikäisenä aloitettavan instrumentin opettamiseen ole saatavilla ihan alkeisopetukseen tehtyä materiaalia. Opinnäytetyötä tehdessäni kävi ilmi niin omassa haastattelussani kuin kirjallisuudestakin, että moni alkuopetusta antava soitonopettaja tekee itse alkeismateriaalia, kun alkukoulut etenevät alussa liian nopeasti. Esimerkiksi viulunsoittoon tarvittava motoriikka on niin haastavaa, ettei esimerkiksi neljävuotias lapsi jaksakaan soittaa koko soittotuntia, eikä alussa ole vielä riittävästi soittimen käsittelytaitoja, jotta soittimella pääsisi vielä pitkään aikaan soittamaan kokonaisia kappaleita. Varhaisiän musiikkikasvatuksen opettajamateriaalissa on varmasti paljon hyödyllistä musiikin perustaitoja tukevaa materiaalia, mikä on helposti muokattavissa instrumentin opetusta tukevaksi. Etuna yhteisen materiaalin käytölle olisi se, että työtavat ja harjoitteet olisivat jo ennestään lapselle tuttuja ja sisäistettyjä jolloin soitonopettaja välttyisi opettamasta uusia tekniikoita ja pääsisi suoraan kiinni instrumentin hallinnan opettamiseen. Tässä olisi mielestäni asia mitä voisi tulevaisuudessa vielä tutkia. Kuinka paljon ihan alkeismateriaalia pienille aloittelijoille on saatavilla, kuinka paljon opettajat tekevät sitä itse ja minkä verran varhaisiän musiikkikasvatuksen materiaalista olisi tässä hyötyä?

Opinnäytetyöni avasi minulle kuvaa soiton alkuopetuksesta ja siitä minkälaiset musiikkileikkikoulussa opeteltavat aihesisällöt ja harjoitteet voisivat tukea lasta soitto-opinnoissa. Toivon, että työstäni on hyötyä niin varhaisiän musiikkikasvattajille kuin soitonopettajillekin yhteistyön tapojen löytämisessä ja lapsen musiikillisten valmiuksien kehittymiseen liittyvien asioiden kommunikoinnissa ja erityisesti tukemassa lapsen musiikkiharrastuksen jatkumista musiikkileikkikoulusta soitonopetukseen siirryttäessä.

8 Lähteet

Aaron, M. Pianokoulu I. 1947. Suom. Rautio, M. Helsinki: Fazerin musiikkikauppa.

Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piironen, A. & Mäkinen, L. Musiikki varhaiskasvatuksessa: Hip hoi musiso! 1998. Tampere: Tammer-paino.

Ikonen, O. 2000. Oppimisvalmiudet ja opetus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jääskeläinen, K. & Kantala, J. Vivo piano. 2003. Keuruu: Otava.

Karvonen, P. 2000. Hyppää pois!: Lapsen motoriikan arviointi ja kehittäminen. Helsinki: Tammi.

Kauppila, R. 2000. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Juva: PS-kustannus.

Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti -ihmisen yksilöllisyys. Juva: WSOY.

Koivusalo, M. 2003. Opettajien näkemyksiä viulunsoiton alkuopetuksesta. Stadia Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Lannes-Tukiainen, S., Kiiski, L. & Manninen, T. 2003. Viuluni soi 1. Helsinki: WSOY

Linna, O. 2003. Opettajan tavoitteet pianonsoiton alkeisopetuksessa. Stadia Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. 2009. Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Vaasa: Ykkös-Offset Oy. Marjanen, K. Musiikkitoiminnan suunnittelu varhaisiän musiikinopetuksen näkökulmasta.

Lyytinen, J. Oppiminen on parasta huumetta. 2014. Helsingin sanomat. 27.9.2014, C4.

Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.). 1995. Näkökulmia kehityopsykologiaan. WS Bookwell: Porvoo

Ojanen, T., Ritmala, M., Siven, T., Vihunen, R. & Vilen, M. 2010. Lapsen aika. Helsinki: WSOY, Oppimateriaalit.

Saaristo, S. 2003. Soitonopettajan kokemuksia musiikkileikkikoulusta tulleiden lasten opettamisesta. Stadia Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Siukonen, L. 1963. Viulukoulu I. Helsinki: Musiikki Fazer

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. 2002. Opetushallitus.

Utriainen, H. 2013. Motoriikkaa leikkeihin, Kuinka lapsen motorista kehitystä voidaan tukea musiikkileikkikoulussa. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Haastattelukysymykset

1. Mitä huomioita sinulla on muskarin käyneistä ja käymättömien oppilaiden musiikillisten taitojen kehityksestä?
2. Mitä tiedät muskariopetuksesta?
3. Mitä muskarissa opetetaan liittyen lapselle alkuopetuksessa olennaisten musiikillisten taitojen kehittämiseksi?
4. Mitä toivoisit muskarilta ja miten mielestäsi muskarin ja alkusoitonopetuksen yhteistyötä voisi kehittää?